

- b Plody 8-80 cm vel., výjimečně pouze 3-7 cm, hladké, bradavčité, vrásčité, rýhované nebo síťované, zralé nevystřikují semena; rostliny s úponkami, zřídka bez úponek 7
- 7a Úponky jednoduché; květy 2-4 cm v průměru; prašníky po dvou spojené a jeden volný; semena zploštěle vřetenovitá . . . . . 5. *Cucumis*
- b Úponky 2-3 × větvené, zřídka rostliny bez úponek; květy (5-)7-11(-20) cm v průměru; prašníky všech pěti tyčinek spojené; semena zploštěle široce až úzce vejcovitá . . . . . 6. *Cucurbita*

1. *Thladiantha* BUNGE — loubenka

Thladiantha BUNGE Enum. Pl. China Bor. 29, 1833.

Lit.: ŠTĚPÁN V. J. (1934): Nová rostlina česká. Příroda 27: 251-252. — ZOUNEK F. (1936): *Thladiantha dubia* na Moravě. Příroda 29: 29.

Vytrvalé dvoudomé byliny. Kořeny dlouhé, s hlízami. Lodyhy popínavé. Úponky nevětvené nebo vidličnatě větvené ve 2-3 ramena. Listy srdčité. Samčí květy v dlouze stopkatých vrcholících nebo jednotlivé; kalich zvonkovitý, z 5 lístků srostlý, cípy nazpět ohnuté; koruna z 5 často nestejných lístků, volná; tyčinek 5, volné. Samičí květy jednotlivé nebo po 2; kalich z 5 lístků srostlý; koruna z 5 lístků jen na bázi srostlých; staminodií 5; semeník s mnoha vajíčky; blizen 5, nitkovité. Plody bobule, vnější oplodí tuhé, vnitřní masité. Semen mnoho. — Asi 10 druhů rozšířených ve v. Asii. — Entomogam.

1. *Thladiantha dubia* BUNGE — loubenka pochybná Tab. 101/2

Thladiantha dubia BUNGE Enum. Pl. China Bor. 29, 1833.

Exsikáty: Extra fines: Fl. Distr. Bacov. Exs., no 93.

Rostliny roztroušeně štětinatě krátce chlupaté. Lodyhy 1-3 m dl., větvené, hranaté, kolmo odstále hustě chlupaté; čepel srdčitá a široce vejčitá, na vrcholu zašpičatělá, vroubkovaná až mělce zubatá; žilnatina na rubu silně vyniklá. Samčí květy stopkaté, 15-30(-45) mm v průměru, zlatožluté; stopky 2,5-4,0(-8,0) cm dl.; kališní cípy čárkovité až kopinaté, nazpět ohnuté, hustě kolmo odstále chlupaté; koruna baňkovitě zvonkovitá, lístky úzce vejčité, nestejně, na líci žláznaté, na rubu chlupaté. Samičí květy stopkaté, 18-40(-45) mm v průměru, žluté až zlatožluté; koruna zvonkovitá, lístky kopinaté až úzce vejčité nebo čárkovité, nestejně. Plody úzce elipsoidní až úzce vejcovité, 40-55 mm dl., 22-28 mm šir., hladké, černozelelé, za zralosti tmavě červené, měkce rovnovážně odstále chlupaté, s podélnými, mělkými rýhami. Semena vejcovitá, mírně zploštělá. V-VI. Gf.

$2n = 18$ (extra fines)

2. *Ecballium* A. RICHARD — tykvíce

Ecballium A. RICHARD in BORY Dict. Class. Hist. Natur. 6: 19, 1824. — Syn.: *Momordica* L. Sp. Pl. 1010, 1753, p. p. - *Elaterium* MILL. Gard. Dict. Abr. ed. 4, sine pag., 1754, nom. rejic.

Monotypní rod.

Ekologie a cenologie: Rumiště, křoviny, ploty, břehy tekoucích vod, parky. Nejčastěji ve společenstvech řádů *Sisymbrietalia*, *Polygono-Chenopodietalia*, *Lamio albi-Chenopodietalia boni-henrici*.

Rozšíření v ČSR: Vzácně zplaňuje převážně v termofytiku, méně v mezofytiku, v planárním až kolinním stupni (min.: Strážnice, 180 m; max.: Český Krumlov, 600 m). — Mapy: SLAVÍK FKS 1986: 179.

T: 6. Džbán (Kladno), 7. Středočes. tab. (Zlonice), 8. Čes. kras (Praha-Podolí), 11. Stř. Pol. (Žleby u Čáslavi), 14. Cidl. pán., 15. Vých. Pol. (Smiřice; Opočno; Pardubice), 16. Znoj.-brn. pah. (Brno), 17. Mikul. pah. (Mikulov), 19. B. Karp. step. (Strážnice). — M: 37. Šum.-novohr. podh., 39. Třeboň. pán. (Třeboň), 41. Stř. Povlt. (Praha: Zbraslav, Záběhlíce), 42. Votic. pah. (Chýnov u Tábora), 52. Ral.-bez. tab. (Bělá pod Bezdězem), 58. Sud. mezih. (Police nad Metují), 64. Řičan. ploš. (Újezd u Průhonice), 65. Kutnoh. pah. (Horušice; Ronov nad Doubravou), 68. Mor. podh. Vysoč. (Skalička u Tišnova), 69. Želez. hory (Kochánovice u Slatiňan), 70. Mor. kras (Ochoz), 71. Drah. vrch. (Křtiny u Brna †).

Celkové rozšíření: Původní ve v. Asii. Zplanělý porůznu ve stř. a j. Evropě a v Asii, ale nikde hojně.

Význam: Pěstuje se vzácně jako okrasná rostlina v zahradách a parcích ke krytí plotů a besídek.

Tab. 101: 1 *Sicyos angulata*. — 2 *Thladiantha dubia*, samčí rostlina, 2a - samičí květ, 2b - plod. — 3 *Echinocystis lobata*.

1. *Ecballium elaterium* (L.) A. RICHARD — tykvice stříkavá

Ecballium elaterium (L.) A. RICHARD in BORY Dict. Class. Hist. Nat. 6: 19, 1824. — Syn.: *Momordica elaterium* L. Sp. Pl. 1010, 1753. — *Elaterium cordilium* MOENCH Meth. Pl. 503, 1794.

Exsikáty: Extra fines: Fl. Exs. Austro-Hung., no 2052. — Fl. Lusit. Exs., no 1047. — Fl. Rom. Exs., no 1365.

Vytrvalé jednodomé byliny, šedozelené, drsně chlupaté až štětinaté. Kořeny hlízovité. Lodyhy poléhavé, 30-120 cm dl., bez úponek. Listy dolní dlouze, horní krátce řapíkaté, srdčité až široce vejčité, 4-10(-15) cm vel., zvlněné, celokrajné, zubaté až mělce laločnaté, slabě masité. Květy žluté. Samčí květy v úžlabních hroznech, 18-20 mm vel.; kalich krátce zvonkovitý z 5 lístků, srostlý; koruna kolovitá, srostlá

z 5 lístků; tyčinek 5, 4 po dvou srostlé a jedna volná. Samičí květy jednotlivé, dlouze stopkaté, 17-20 mm vel.; kalich a koruna jako u samčích květů; staminodii 5, 4 po dvou spojené a jedno volné, semeník ze 3 plodolistů; vajíček mnoho. Plody bobule, vejčité až podlouhlé, nící, 25-40(-50) mm dl., drsně chlupaté, za zralosti opadávají a vystřikují semena („stříkající okurky“). V-VI. Gf.

Velmi vzácně se pěstuje, hlavně v botanických a školních zahradách jako okrasná rostlina pro zvláštní stříkající plody a výjimečně přechodně zplaňuje v jejich blízkosti (kdysi Opočno). Původní v j. Evropě od Španělska po Kypr, v s. Africe a v z. Asii (po Kavkaz). Ve stř. Evropě v teplejších částech vzácně a pomíjivě zplaňuje.

3. *Bryonia* L. — posed

Bryonia LINNAEUS Sp. Pl. 1012, 1753.

Lit.: KUGLER H. (1930): Blütenökologische Untersuchungen an *Bryonia dioica* Jacq. Flora 124: 94-118. — JEFFERY C. (1969): A review of the genus *Bryonia* L. (Cucurbitaceae). Kew Bull. 23: 441-461.

Vytrvalé jednodomé nebo dvoudomé byliny, drsně chlupaté. Kořeny mohutné, řepovité, větvené, smetanově žluté, uvnitř bílé. Lodyhy popínavé; úponky jednoduché, zřídka větvené. Listy krátce řapíkaté, dlanitě (3-)5(-7)laločné až -sečné. Květenství v paždí listů. Květy 5(-7)četné s kalichem a korunou na bázi srostlými. Samčí květy v dlouze stopkatých vrcholících, snadno opadavé; tyčinek 5, 4 po dvou srostlé a jedna volná, nitky krátké. Samičí květy v krátce stopkatých hroznech; staminodia 3-5, slabě zřetelná; semeník ze 3 plodolistů; čnělky 3; blizna jednoduchá nebo dvoulaločná. Plody bobule s tenkým vnějším oplodím. Semen 2-5. — Asi 12 druhů převážně v j. Evropě, s. Africe a jz. Asii. — Entomogam. (popř. partenogeneze), Endozoochor.

- 1a Rostliny jednodomé; blizny lysé; plody černé; semena středně zploštělá, s lemem, hrubě bradavčitá; střední úkrojek listů nejširší na bázi . . . . . **1. *B. alba***
b Rostliny dvoudomé; blizny chlupaté; plody červené; semena slabě zploštělá, bez lemu nebo s úzkým lemem, velmi jemně bradavčitá; střední úkrojek listů většinou nejširší v horní 1/3 . . . . . **2. *B. dioica***

1. *Bryonia alba* L. — posed bílý Tab. 102/1

Bryonia alba LINNAEUS Sp. Pl. 1012, 1753. — Syn.: *B. nigra* DUMORT. Fl. Belg. 54, 1827.

Exsikáty: TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 558. — Extra fines: Fl. Siles. Exs., no 766.

Lodyhy 2-4(-7) m dl., nevětvené. Listy krátce řapíkaté, v obrysu široce vejčité, (3-)5(-7)laločné, na bázi vykrojené, úkrojky špičaté, nepravidelně hrubě zubaté, střední na bázi nejširší, jasně až sytě zelené. Samčí květy v dlouze stopkatých vrcholících v úžlabí listů v dolní části lodyhy, 10-12 mm v průměru, žlutobílé se zelenými žilkami; kalich kratší než nálevkovitá až kolovitá koruna. Samičí květy v krátce stopkatých hroznech v horní části lodyhy, 9-10 mm

v průměru, žlutobílé; kalich ± zděli nálevkovité až kolovité koruny; staminodia drobná. Plody kulovité, 7-8 mm vel., černé, s 2-5 semeny. Semena vejcovitá, středně zploštělá, 3-5 mm dl., 3,0-3,5 mm šir., na příčném průřezu 1,0-1,5 mm silná, s lemem, světle hnědá, jednobarevná nebo s tmavě hnědým mramorováním, hrubě bradavčitá. VI-VII. Hkf, Gf. Tox.

2n = 20 (ČSR: 10b. Praž. ploš.)

Variabilita: Proměnlivý poněkud ve velikosti rostlin a listů, méně ve tvaru listů. V jv. části celkového areálu je často dvoudomý.

Ekologie a cenologie: Křoviny, ohrady, lesní okraje, ploty, okraje zahrad a sadů. Na vlhčích a živinami bohatších hlinitých půdách.

Tab. 102: 1 *Bryonia alba* 1a - kořen (silně zmenšeno), 1b - samčí květ, 1c - samičí květ, 1d - plodenství. -- 2 *B. dioica*, samčí rostlina, 2a - listy, 2b - samčí květ, 2c - samičí květ.